

Данило Михајловић

мастер студије

Допринос Пасторалне конституције Другог ватиканског сабора развоју Пастирског богословља

Пасторална конституција представља једно од најважнијих дела Другог ватиканског сабора. Ова конституција по свом обиму представља најопсежнији текст сабора, а по многима и најважнији¹. Она, као и декрет *О мисијској делатности Цркве*, произилази из *Доимайске конституције о Цркви*². Интересантан је податак да између 69 нацрта која су била припремљена за сабор није постојала ниједна схема за *Пасторалну конституцију* — овај документ није ни био предвиђен³. Намеравајући да појасни тајну човека, и да при томе буде у дијалогу са светом, сабор је установио ову конституцију. Тако је у једном документу требало изложити учење о хришћанској антропологији као и пастирске исказе о проблемима света. Настојало се повезати догматске, трајно важеће, тврдње и временски пролазне⁴. Ово је уследило као природна последица развоја *Доимайске конституције о Цркви*,⁵ која је поставила нове норме у препорођеној еклесиолошкој свести и тиме наговестила потребу да се доживљај Цркве реализује у њеном животу. О томе сведочи и сам текст ове конституције, у коме се наводи да: *Свето Друже ватикански сабор, пошто је дубље исцртао мистерију Цркве (односи се на Доимайске конституције о Цркви), ујавља сада своју ријеч не више самим синовима Цркве и свима који зазивају Христово име, него без оклијевања свим људима*⁶. Ставови Цркве о социјалним питањима, као што су ова којима се бави *Пасторална конституција*, се могу препознати у свим гранама богословља, а посебно у еклесиологији, уколико се она схвата као грана богословља а не као њен свеобухватни оквир⁷.

У сваком случају, *Пасторална конституција* засигурно има веома важну улогу у доприносу развоја пастирског богословља, а самим тим и у доприносу животу Цркве. Она је посвећена човеку, заједници, а не искључиво клиру. То је омогућило да пастирско богословље прошири своје поље деловања на заједницу верних. После Другог ватиканског сабора, улога Пастирског богословља у западном свету прогресивно расте и добија посебан значај⁸.

¹ K. Wenzel, *Mala povijest Drugog Vatikanskog koncila*, стр. 206.

² R. Laurentin, *Bilanca koncila*, стр. 182.

³ K. Wenzel, *Mala povijest Drugog Vatikanskog koncila*, стр. 204.

⁴ Đ. Zalar, „Dijaloški karakter antropologije Pastoralne konstitucije „Gaudium et spes“ Drugoga Vatikanskog koncila“, *Crkva u svijetu* 41 (2006) 2, стр. 152.

⁵ K. Wenzel, *Mala povijest Drugog Vatikanskog koncila*, стр. 206.

⁶ Gaudium et spes, 2 у *Dokumentu Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 621.

⁷ Еп. И. Буловић, („Уводна реч“), *Основи социјалне концепције Руске Православне Цркве*, стр. 5.

⁸ Д. Каран, „Пастирско богословље у Србији и свету данас“, *Српска теологија данас 2009*, стр. 78.

Црква и свет као простор пастирског деловања — напуштање клироцентризма

Централни елемент *Пасторалне конституције* јесте човек, достојанство његове личности⁹ као и околности и проблеми у којима се налази човек у савременом добу. Тако се у тексту наводи да: *Сабор у првом реду жели ипросудићи и с њиховим дожанским извором повезаћи оне вриједности које су данас највише у цијени*,¹⁰ како би могао да човеку XX века предочи тајну Христа¹¹. *Пасторална конституција* је свако христоцентрична,¹² јер у настојању да реши тајну човека, она нуди тајну Христа, Његове смрти и васкрсења, којом се разјашњава смисао и циљ постојања сваког човека — сједињење са Оцем кроз Христа у Духу Светом¹³.

Иако ова конституција највећим својим делом излаже христоцентричну антропологију, ипак њен најважнији допринос каснијем развоју Пастирског богословља лежи у тријадолошком одређењу заједнице верних. Тријадологија је веома заступљен елемент у тексту саборских одлука¹⁴ и представља полазишну основу *Доимайске конституције о Цркви*. Иако је поређење међусобног односа личности Свете Тројице са односима међу људским личностима само успутно и у контексту упућености на друге људе, ипак је ово поређење у великој мери пронашло одраз на касније аспекте пастирског односа према заједници верних, а тиме и на пастирско богословље. То се може запазити већ и из самог текста сабора: *То више, Господин Исус, кад моли Оца да „сви једно буду [...] као што смо ми једно“ (Јн 17, 21–22), ошвару људском разуму недокучиве појаве и даје да наслућимо да постоји сличности између јединства дожанских особа и јединства синова Божијих у истини и љубави. Та сличности јасно показује да човек, који је на земљи једино створење што је ради њега самога Богу хитно, не може постојати наћи себе осим по искреном даривању самога себе*¹⁵. Као што се да приметити из ових речи, већ оне саме одражавају пастирски однос према народу Божијем тиме што су управо њему упућене, а исто тако, оне упућују и на то да сада долази до промене адресата у пастирској делатности: Текст није упућен клиру, него народу Божијем.

У сваком случају, после Другог ватиканског сабора подручје пасторалне делатности није више одређено клиром него то сада чини Црква у целини, и то као средишњи субјекат пастирке делатности. То је пастирском богословљу донело ново подручје деловања и проучавања, са обзиром да је народ Божији као субјекат пастирског старања био маргинализован, те се оно нашло пред новим изазовима¹⁶. Прилагођавање новим изазовима и решавање проблема који искрсавају пред пастирско богословље¹⁷ захтеваће нове функционалне методе које ће бити средство

⁹ Gaudium et spes, 12 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 635.

¹⁰ Gaudium et spes, 11 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 633.

¹¹ „Misterij čovjeka postaje doista jasan jedino u misteriju utjelovljene Rječi“. Gaudium et spes, 22 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 647.

¹² T. Šagi-Bunić, *Ali drugog puta nema*, стр. 321.

¹³ Gaudium et spes, 22 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, 649; Такође, сабор још експлицитније говори о овоме на следећем месту: „Црква, којој је повјерено да објави мистериј Бога, који је коначна сврха његова, открива уједно његовој смисао његове властите егзистенције, то јест најдубљу истину о његовој“. Gaudium et spes, 41 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 673.

¹⁴ Yves Congar, „The Role of the Church in the Modern World“, у *Documentary on the Documents of Vatican II V*, стр. 216.

¹⁵ Gaudium et spes, 24 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, приредио Josip Turčinović, стр. 651.

¹⁶ A. Čondić, „Kritički osvrt na metode pastoralne teologije“, *Crkva u svijetu* 40 (2005) 2, стр. 165.

¹⁷ „(U konstituciji se) Ne postavlja teza i ne nabrajaju se protivnici, kako smo bili naučeni u manualima skolastike, nego se pokušava sagledati konkretno stanje suvremenog čovječanstva, kušaju se očiti problemi kakvi

за остварење циља, а то је прихватање човека и настојање да му се помогне да у себи открије икону Божију¹⁸.

Есхатолошки аспект пастирског делања — однос Цркве према свету

Једна од битнијих ставки *Пасторалне конституције* свакако јесте и истицање есхатолошког аспекта Цркве. Посебно је битно што се то наглашава управо у конституцији која је посвећена конкретним проблемима у свету, који је простор делања Цркве. Иако је Црква упућена да се бави конкретним проблемима човека, ипак то није њен коначни циљ. Њен коначни циљ је нешто друго. Према тексту сабора: *Црква има циљ који је сјасијелски и есхатолошки, који се може још једном јос јаче само у будућем вијеку*¹⁹. Конституција дакле није усмерена само ка занимању за овоземаљска питања, него је усмерена и на есхатологију, јер, према тексту сабора, овај пропадљиви свет не налази у самом себи свој смисао²⁰. У том контексту, сабор наглашава да Црква као таква нема задатак да се опредељује за стварање одређеног поретка света јер је њено одређење есхатолошко и трансцендира оквира овога света. Она није везана за одређени тип културе или политички систем. Једном речју, она је индиферентна према различитим плановима за изградњу одређеног модела света јер она по себи нема одређени план уређења света јер то није њен задатак²¹. Иако то није задатак Цркве, есхатолошка димензија Цркве се не налази у конфротацији са социјалном делатношћу. Напротив, када се есхатолошка димензија пренесе у свет, формира се одређен начин размишљања и понашања које има социјалне последице²².

Са становишта Православне Цркве, идентитет Цркве се огледа у сабрању народа Божијег на једном месту, сједињеном у личности Христовој у Светоме Духу. Тај идентитет Цркве ће се у потпуности остварити у будућности²³. Међутим, задатак Цркве се огледа у настојању да се испуни домострој Божијег спасења и да се сви људи спасу и дођу у познање истине, по љубави Очевој. Настojeћи да испуни тај задатак, што је и смисао њеног постојања, Црква има дужност да сведочи свету Христа, распетог и Васкрслог, на свим пољима људског друштва: у култури, политици, образовању итд. Јер Црква и њена теологија су дужни да се баве свим областима човековог живота, не само тзв. духовним, него и материјалним, јер је човек јединствена психосоматска целина. Због тога може и мора да да одговоре на проблеме биоетике, биотехнологије, на проблеме који се односе на човекову животну средину²⁴.

Имајући све ово у виду, јасно је да Црква не може стајати по страни када се гради нови свет, ново друштво, макар она као таква није позвана да га сама гради²⁵. Управо, *брига да се изгради свијет у којем ће људи јос јаче веће особно ослобођење*

jesu. Time se čitav pristup stvari problematizira, to jest Crkva počinje stvarnost doživljavati kao niz problema koje treba rješiti“. Т. Šagi-Bunić, *Ali drugog puta nema*, 303; Уосталом, о решености Римокатоличке Цркве да се посвети испитивању и решавању проблема који искрсавају у животу Цркве, сведочи и читав други део ове конституције који носи назив: *Neki gorući problemi*. Видети *Gaudium et spes*, 46–93 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 683–761.

¹⁸ Д. Каран, „Пастирско богословље у Србији и свету данас“, *Српска теологија данас 2009*, стр. 78.

¹⁹ *Gaudium et spes*, 40 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 671.

²⁰ R. Laurentin, *Bilanca koncila*, стр. 191.

²¹ Т. Šagi-Bunić, *Ali drugog puta nema*, стр. 308.

²² Ј. Зизјулас, *Еклицислошке теме*, стр. 31.

²³ Ј. Зизјулас, *Еклицислошке теме*, стр. 28.

²⁴ Еп. П. Перић, „Каква не треба а каква треба да буде Црквена реч“, *Бојословље* 67, (2008) 1, стр. 140.

²⁵ *Gaudium et spes*, 42 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 675.

и зрелост, улази у оквир самој задатка Цркве — водити људе Боју²⁶. Такав дијалогски однос Цркве према свету, на коме се инсистира у *Пасторалној конституцији*, одређује место Цркве у свету: Она није више култна установа за обављање религиозних услуга на захтев заинтересованих, него је присутна у свету као заједница верних која иде у корак са људима, настојећи да се открије Божија промисао о човеку²⁷.

Конституција наглашава и есхатолошку димензију евхаристије, што представља битан помак у односу на период после Тридентског сабора. Други ватикански сабор у великој мери мења виђење евхаристијског сабрања које има само комеморативни карактер, и истиче да је: *Господин је својима оставио залој ње наде и љубави њиховој: сакраменталној вјери у којем се његови људи и природе што их је човек узгојио (дарови) претварају у његово Тјело и Крв. То је вечера брајској заједници, антиципација (предокус) небеске јозбе*²⁸.

Литургија је врхунац коме тежи делатност Цркве и уједно извор из којег проистиче сва њена снага.²⁹ Она конституише биће Цркве и рађа из себе сав њен живот и њену мисију, све њене делатности.³⁰ Тако се у *Декрету о њаспирској служби дискусија (Christus Dominus)* наглашава да: *При њуњавању своје службе њосвећивања нека жупници настоје да свејковање евхаристијске жртве буде средишње и врхунац свега живога кришћанске заједнице*.³¹ Имајући у виду све ово, налазимо за сходно истаћи да је сада есхатолошки оријентисано поимање литургије у Римокатоличкој Цркви утицало на даљи развој пастирске делатности Цркве, а тиме и на Пастирско богословље. Како евхаристија из себе рађа сав њен живот и њене делатности, и како се сада схвата есхатолошки као *вечера брајској заједници*, а не више индивидуалистички, тако пастирска делатност Цркве има задатак да упућује на чињеницу да је човек биће позвано у црквену заједницу³² коју конституише литургија, јер је она *врхунац ка којему тежи делатност Цркве*³³. Опет, социјална делатност Цркве се одвија као наставак или, тачније, као неотуђиви саставни део њене евхаристије, њеног богочовечанског начина постојања, самоприношења и саможртвовања за живот и спасење света³⁴. Тако схваћена пастирска брига Цркве ће свакако тежити томе да се постојање Цркве не схвата ограничено само на овај век, као и да пастирска брига не постане самодоволна алтруистичко-социјална делатност.

Актуелни проблеми у свету као изазов за пастирску делатност

Други део *Пасторалне конституције* се бави конкретним проблемима у савременом друштву са којима се сусреће Црква. Тако су то пре свега питања која се тичу породице и брака, културе, политике, мира итд.³⁵ Црква има узјамни однос са светом, и управо се кроз природу односа са светом открива карактер ове конституције: Напушта се еклисиологија Цркве као *societas perfecta*, која је до тада била актуелна у Римокатоличкој Цркви, по којој се Црква доживљавала као неко ко је од Бога

²⁶ Т. Šagi-Bunić, *Ali drugog puta nema*, стр. 308.

²⁷ А. Starić, „Crkva u susret svijetu“, *Bogoslovska smotra* 67 (1997) 1, стр. 16.

²⁸ Gaudium et spes, 38 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 669.

²⁹ Sacrosanctum Concilium, 10 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 15.

³⁰ Еп. И. Буловић, („Предговор“), *На њушу ка литургијском ирејороду*, стр. 1.

³¹ Christus Dominus, 30 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 287.

³² Д. Каран, „Пастирска богословље у Србији и свету данас“, *Српска теологија данас 2009*, стр. 76.

³³ Sacrosanctum Concilium, 10 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 15.

³⁴ Еп. И. Буловић, („Уводна реч“), *Основи социјалне конституције Руске Православне Цркве*, стр. 7–8.

³⁵ Gaudium et spes, 47 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 685.

опремљен свим установама и структурама, како би могла постојати као видљиво друштво у свету које је независно од свих световних установа и структура³⁶. Тако схваћена Црква није ни могла, а ни хтела, ступити у однос дијалога са светом³⁷. Међутим, напуштањем такве врсте еклисиологије Римокатоличка Црква отвара нове могућности за пастирско делање Цркве. Сада сва поља људског друштва представљају изазов за пастирску бригу Цркве. Такво стање је иницирало и потребу за развојем функционалне методологије у оквиру пастирског богословља које се тиме нашло пред новим изазовима, али и новим могућностима, захваљујући другачијој еклисиолошкој свести која је обележила Други ватикански сабор.

Формирање функционалне методологије Пастирског богословља као природна последица одлука Другог ватиканског сабора

Потреба за новим методама у пастирском богословљу као академском изразу пастирског старања Цркве, како у периоду пре сабора, тако, и још више, у периоду после сабора, била је очигледна. То је увидео већ и сам сабор, који је истакао веома брзе промене у свету и друштву, као и потребу да се формирају нове анализе тих појава на свим пољима Цркве како би се пронашао адекватан приступ таквом стању³⁸.

Управо, посебан напредак у пастирском богословљу на Западу се уочава у покушају да се оформе његове нове методе које би достојно одговориле на потребу да се оствари главни задатак пастирске бригае Цркве, што није случај и у православном свету, где се не наилази на овакве тежње³⁹. Та чињеница представља један од најважнијих елемената за нашу тему. Иако Други ватикански сабор није имао намеру да посебно разјасни епистемолошке недоумице о пастирском богословљу,⁴⁰ еписиологија овог сабора је утицала на развијање пастирске бригае Цркве, која је своју епистемолошку потпору добила у Пастирском богословљу као академском предмету.

Један од најистакнутијих и најеволутивнијих аспеката проузрокованих еписиологијом и пастирском бригом Другог ватиканског сабора свакако јесте развој методологије Пастирског богословља који је уследио у периоду после сабора.

³⁶ K. Wenzel, *Mala povijest Drugog Vatikanskog koncila*, стр. 225.

³⁷ О последицама такве еклисиологије говори професор Т. Шаги-Бунић: „*Naše je kršćanstvo prošlih godina bilo suviše individualističko. Često kao neka duhovna samoživost, ako se mogu te dvije stvari spojiti. Baš ta samosebnost na duhovnom području, to jednolično i jednostrano naglašavanje „spasi dušu svoju“ i ne brini se što i kako rade drugi, vjerojatno je glavni krivac tome što smo mi kršćani velikim djelom zatajili na društvenom i materijalnom području u pitanju ljudske solidarnosti*“. Т. Шаги-Бунић, *Ali drugog puta nema*, стр. 313.

³⁸ „*Sama se povijest tako ubrzano razvija da je pojedinci jedva mogu sljediti. Sudbina ljudske zajednice postaje jedna, pa se više i ne dijeli na različite povijesti. Tako čovječanstvo sa statičkog shvaćanja poretka stvarnosti prelazi na dinamično i evolutivno, a odatle nastaje nova neizreciva kompleksnost problema, koja zahtjeva nove analize i nove sinteze*“. Gaudium et spes, 5 у *Dokumenti Drugog Vatikanskog koncila — latinski i hrvatski*, стр. 627.

³⁹ Д. Каран, „Пастирско богословље у Србији и свету данас“, *Српска теологија данас 2009*, стр.78.

⁴⁰ А. Чондић, „*Pastoralno bogoslovlje u raspravi*“, *Služba Božija* 45 (2005) 4, стр. 389.